

TRACTATUS II.

DE PRAEDICAMENTIS QUAE GENERA RERUM DICUNTUR:
ET PRIMO DE PRAEDICAMENTO SUBSTANTIAE.

CAPUT I.

De diversis modis praedicandi.

Nunc dicendum est de praedicamentis. Et quia praedicamentum dicit quaedam praedicabilia ordinata in ordine praedicamentali, videndum est, quot modis fit praedicatio. Ubi nota quod aliquod de aliquo dicitur praedicari tripliciter: idest univoce, aequivoce et denominative. Univoce dicuntur praedicari quae non solum conveniunt his de quibus praedicantur quantum ad nomen, sed etiam quantum ad rationem essentialium. Et dico hic rationem illud quod per definitionem dicitur seu significatur, vel per aliquid quod sumatur loco definitionis. Sicut animal praedicatur de homine et de bove: unde non solum hoc nomen animal convenit homini et bovi, sed etiam definitio ejus essentialis, quae est corpus animatum sensibile. Non solum enim vere dicimus quod homo est animal; sed etiam quod homo est corpus animatum sensibile: et similiter est de bove. Aequivoce vero dicuntur praedicari quae de pluribus praedicantur secundum idem nomen, non tamen secundum eandem rationem; et isto modo praedicatur canis de latrabili et de marino: licet enim secundum idem nomen "canis", de utroque praedicatur; tamen alia ratione convenit cani latrabili quam marino: ratio enim latrabilis est, quod est animal gressibile quadrupes, quae non convenit marino. Sciendum est autem quod sub aequivocis comprehenduntur analoga. Praedicantur enim analoga de pluribus, in quantum dicuntur ad unum: ut sanum dicitur de animali primo et proprie: est enim sanum adequatum in humoribus, quod non potest esse nisi in animali. Dicitur tamen sanum de urina et medicina: nam dicimus, haec urina est sana, quia est signum sani quod est in animali: et, haec medicina est sana, quia est causa sani, quod est in animali. Unde licet hoc nomen "sanum", de animali et de urina dicatur, tamen ratio sani non potest dici de urina: non enim urina est adequata in humoribus, sed est signum talis adaequationis. Et sic praedicatio analogica aliquo modo convenit cum aequivoca, ut dictum est, et aliquo modo cum univoce. Licet enim sanum quod de urina dicitur, non dicat suam rationem, sci-

licet adaequationem humorum in urina; non tamen dicit aliam rationem, sed eandem adaequationem humorum dicit, cujus urina est signum. Denominative vero dicuntur praedicari, quae concreta sunt adjectiva, et ab aliquibus accidentibus abstractis denominantur seu derivantur: ut album de homine praedicatur, et de equo denominative: quia album derivatur ab hoc abstracto, quae est albedo quae est in homine, quae sic in abstracto sumpta de homine praedicari non posset: nulla enim pars, ut supra dictum est, potest de toto praedicari: albedo enim est quaedam pars accidentalis hominis albi, et sic de eo praedicari non posset. Concernitur autem et dicitur album, quod idem est quod habens albedinem: et tale potest de homine praedicari.

Ad videndum praedicamenta, sciendum est quod praedicamentum, seu genus generalissimum, dupliciter potest accipi. Uno modo pro ipsa intentione praedicamentali, seu universalitatis. Alio modo pro ipsa re, in qua talis intentio fundatur, ut dictum est: primo modo praedicamentum est ens rationis; secundo modo est ens reale. Ad majorem autem notificationem horum sciendum est quod ens in sua maxima universalitate dividitur 5 Metaph., in ens per accidens et in ens per se. In ens per accidens tot modis dividitur, quot modis aliquid praedicatur per accidens, de quibus supra dictum est. Ens per se dividitur, quia quoddam est in anima, et quoddam extra animam. Ad sciendum autem quid sit ens in anima, nota quod tripliciter aliquid potest esse in anima. Uno modo effective, sicut dicimus, quod area est in mente artificis antequam fiat. Alio modo subjective, sicut dicimus quod scientia est in anima, vel actus intelligendi, vel verbum, quae sunt in anima sicut accidens in subjecto. Tertio modo aliquid dicitur esse in anima objective, sicut lignum intellectum dicitur esse in anima objective. Duobus primis modis ens in anima est ens reale; et dico reale, non ut hoc nomen "res", dicitur a "reor reris", sed ut dicitur a "ratus rata ratum", idest firmum. Tertio modo sumpto ento, scilicet ut est objective in anima, in eo possumus duo considerare: scilicet id, quod est objective in intellectu, puta lignum; et istud adhuc est res: vel illud quod convenit ligno solum ut est objective in intellectu, et non convenit sibi secundum esse reale, scilicet esse abstractum ab hoc ligno et ab illo: et hoc modo ens in anima non est res, sed intentio, cui et nihil extra animam respondet nisi pro fundamento remoto: et sic attribuitur esse non enti: dicimus enim quod caecitas est in oculo. Cum autem caecitas sit non ens, quomodo ergo

¹ Edit. Rom. ei. Fortasse utrumque redundat.

habet esse, quia dicimus, cæcitas est? certe solum esse intentionis, quod nihil habet facere cum ente reali, sed ex opposito ab eo dividitur. Et si quaeratur de tali ente ubi sit subjective, dicitur quod est nusquam: si enim esset in aliquo subjective, esset accidens, et per consequens ens reale, sed solum habet esse objective. Ens autem reale dividitur in decem prædicamenta, quæ sunt decem genera rerum. Et quia res est fundamentum intentionis, remotum tamen; secundum istam duplicem divisionem possunt dupliciter accipi prædicamenta. Ad sciendum autem prædicamenta oportet dividere ens reale. Ubi nota, quod licet ens non possit esse genus, quia non invenitur differentia contrahens illud; tamen contrahitur per modos essendi. Modus autem essendi alicujus rei potest accipi dupliciter. Uno modo, ut est proprietas realis alicujus realiter differens ab eo, sicut dicimus de aliquo, Iste habet bonum modum, quia est mansuetus vel concors. Costant autem quod mansuetudo et concordia quas diximus modos, res sunt differentes ab eo cuius sunt. Secundo modo dicitur modus res concepta: uno modo respectu suiipsius: alio modo, ut est concepta: qui quidem diversi modi considerandi non sumuntur ex diversis in re existentibus, sed ex habitu ad diversa, sub qua habitu dine res intelligitur: verbi gratia: Substantia secundum quod est subjectum accidentium, significatur per modum substantiæ, quia substantia dicitur a substando: secundum autem quod a nullo priori dependet cui innititur, significatur ut ens per se: et isti modi sunt idipsum quod substantia; differentes sola ratione animæ concipientis ipsam secundum diversas habitudines: quæ ratio non est facta, sed accipitur a re; ita enim in re est: nam et substantia substatur accidentibus et nulli innititur. Tamen istæ non sunt duæ res distinctæ, sed distinctio inter ista solum est ex ratione. Unde tales modi sunt ens reale, scilicet substantia, quæ et substatur accidentibus et nulli innititur: distinctio tamen eorum est a ratione. Contrahitur autem ens per modos: non quod modus sit aliqua differentia contrahens ipsum: sed quia in ente reali communiter sumpto inveniuntur aliqua entia habentia inter se diversos modos essendi, quibus non respondet una et eadem res, nisi forte ipsum ens in universali. Primi autem modi quibus contrahitur ens, sunt esse per se, et esse in alio. Esse autem per se est modus prædicamenti substantiæ; esse vero in alio est modus aliorum novem prædicamentorum. Alio modo adhuc contrahitur ens per duos modos: quorum unus est esse ad se:³ et

¹ Al. ut est concepta: alio modo.

² Al. esse ad esse.

iste modus comprehendit tria prædicamenta, absoluta; scilicet substantiam, quantitatem et qualitatem. Secundus est esse ad aliud; et iste modus comprehendit septem prædicamenta respectiva, scilicet relationem, actionem, passionem, quando, ubi, situm et habere. Quæ omnia qualiter inter se differant, dicitur infra. Notandum est autem quod divisio entis in decem prædicamenta non est divisio univoce, sed analogi: ens enim analogice dicitur de eis: per prius enim dicitur de substantia in qua maxime salvatur sua realitas; de aliis vero dicitur in quantum sunt aliquid ipsius substantiæ. Quantitas enim est materia extensa, vel extensio substantiæ; qualitas vero est ejus affectio, idest dispositio; et sic de aliis: unde de eis prædicatur ens sicut sanum prædicatur de animali, urina et medicina. Dividitur ergo ens in decem prædicamenta; quæ sunt substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, quando, ubi, situs et habere seu habitus, de quibus singillatim dicendum est, et primo de substantia.

CAPUT II.

Quid sit substantia secundum intentionem logicam.

Est autem substantia ens per se existens. Ad videndum particulam hujus descriptionis, sciendum quod licet de ente plura dicta sint; tamen ens est quod primo occurrit nostro intellectui: nos enim sumus rationales, idest discursivi: quicquid enim intelligimus, fere cum discursu intelligimus. Occurrunt autem intellectui nostro primo magis confusa: de potentia enim reducimur ad actum per medium, scilicet per actum imperfectum, quo intellectus non intelligit determinatam rem, et discurrendo determinat se ad perfectionem sicut possibile est intelligi rem; ut ponit Philosophus 1 Phys., exemplum in sensibilibus: videndo enim in magna distantia aliquid, primo percipio quod sit corpus, deinde accedendo video quod sit animal,¹ deinde cognosco quod sit homo, deinde quod sit Petrus. Sic intelligendo discurrit intellectus noster. Primo enim de re concepit quod sit ens, deinde quod sit substantia, deinde quod sit corpus, et sic usque ad speciem specialissimam. Confusius autem quod intelligi potest est ens. Ens ergo est illud, quod primo occurrit intellectui nostro. Et sic patet qualiter in prædicta notificatione substantiæ sumitur ens. Sed quia dictum est quod substantia est ens per se; notandum quod per se dividitur contra per accidens: sicut di-

¹ Al. aliud.

cimus quod homo est animal per se, est autem albus per accidens; et hoc modo nunc sumitur hic per se: nam quantitas et qualitas non sunt entia per accidens, sed per se, ut dictum est, quia ens per se dividitur in decem prædicamenta. Alio modo esse per se dividitur contra esse in alio. Secundo modo solum substantia convenit esse per se, et iste est modus proprius ejus. Vel potest dici quod substantia est ens per se existens; eo quod sibi proprie convenit existere; aliis vero accidentibus convenit existere per eam: sicut ignis per se est calidus, quia omnia sunt calida per eum; est enim ejus proprietas esse calidum. Sciendum tamen est quod substantia dividitur in materiam, formam et compositum: materia enim non dicitur proprie esse per se, cum non habeat esse nisi per formam: similiter etiam forma non dicitur esse per se, cum solum habeat esse in materia. Compositum autem proprie dicitur esse per se; et dico compositum, scilicet integratum ex suis partibus. Licet enim partes integrales sint compositae, non tamen dicuntur proprie esse per se: compositum enim directe est in prædicamento, ut Boetius in comm. Prædicamentorum dicit. Licet etiam possit dici quod forma et materia et partes integrales sint per se, quia non sunt in alio, sicut accidens in subjecto. Notandum quod licet hic describatur substantia composita; tamen dupliciter potest esse substantia composita: scilicet natura, et suppositum. Dico autem hoc naturam, ut est humanitas: suppositum autem non sumo hic pro singulari in genere substantiae, sed pro concreto naturæ ut homo: humanitas enim licet forma dicatur, non sumo hic pro composita ex materia et forma, ut supra dictum est: dicit enim humanitas animam et corpus. Ita tamen humanitas, sive quaecunque natura, dicit formam substantialem et materiam, quod de suo principali significato præscindit omne aliud a prædicta forma et materia. Non autem sic est de supposito, quod est homo: homo enim de suo principali significato dicit habens humanitatem, seu habens talem formam et materiam, quam dicit humanitas. Et quia habens humanitatem potest esse suppositum non humanum, ut patet de humanitate Christi, quae suppositatur supposito divino: vel potest habere aliqua alia, puta accidentia quae humanitas omnino præscindit; ideo in creaturis differunt suppositum et natura. Et quia natura, puta humanitas, est quid habitum existens in habente; licet sit composita, tamen sibi non proprie convenit esse per se. Proprie ergo ens per se dicitur substantia composita quae est suppositum. Et haec est causa quare genera et species substantiae sumuntur in concreto, et non in abstracto, non autem aliorum prædicamentorum. Forma autem substantialis quae est pars compositi, de se non sub-

stat accidentibus, sed compositum; forma vero, quae est natura seu essentia et humanitas, quamvis sit composita ex materia et forma, tamen in suo signato præscindit substare accidentibus. Alia vero accidentia ita se habent, quod eorum genera et species sunt formae, cum tamen ex eis cum subjecto non sit unum per se. Dicitur autem postea quod existens. Ubi nota quod in creaturis esse essentiae et esse actualis existentiae differunt realiter, ut duae diversae res: quod sic patet.¹ Illud

¹ Doctrina de reali distinctione essentiae ab existentia in rebus creatis, quae, ut verbis Cardinalis Pallavicino utamur, (De Deo, Cap. 3) "est familiaris S. Thomae, quam ille tanquam certam et fundamentalem assumit, disertè assertur hic, et ingeniose probatur. Verum nonnulli inter recentes distinctionis hujus osorem contendunt. S. Doctorum: nusquam eam docuisse: cum locus nuper laudatus, qui solus, si ipsi audiantur, ex Aquinate potest afferri, sit omnis pene auctoritatis experts, quippe ad opusculum pertinens, quod inter suppositiva amandandum est. Quoniam duo assertur ut ipsi: nihilum! Opusculum hoc non esse germanum S. Thomae forum, 2° Aquinate nunquam clare docuisse realem distinctionem essentiae ab esse in creaturis; utriusque questionis breviter satisfaciendum putamus, ut S. Thomae doctrina haec super re ab oppugnationibus adversariorum vindicetur. Et ad primam questionem quod attinet ultro damus, dubitari praevidetur posse, an hoc opusculum, ceteroquin insignè ac praeclearum, sit Divi Thomae tribuendum: tum quia in veteribus catalogis operum S. Doctoris minime reperitur; tum quia ejus disserendi ratio, ejusque stylus non raro obscurus, confertus, atque abruptus non parum videtur abhorrere ab usitata summi Aquinatis dicendi perspicuitate et ordine. Ut autem secundae questionis respondeamus, ingenue fateamur, mirabile videri et ostento simile, homines eruditos, et ut supponimus in pervolutis Aquinatis voluminibus sane versatos, tam confidenter ac libere affirmare S. Thomam nullo in loco docuisse aperte distinctionem realem essentiae ab esse in creaturis. Profecto homines doctos minime latebat, Scotum ejusque discipulos, inter quos eminet Antonius Trombeta, doctrinam Aquinatis de reali distinctione inter essentiam et esse in creaturis nominatim heretico impugnasse. Immo omnes norunt Cardinalem Toletum (Comm. in I. P. q. 8. a. 3), et Tiphani (de hypostasi Cap. 42) tanetsi doctrinam illam non amplectantur, lateri tamen S. Thomam discrete docuisse realem distinctionem essentiae ab esse in creaturis. Quin Tiphani de S. Thomae loquens ait (Cap. 6) "Quod existentia et creaturae se distingunt ab essentia, id vel negare vel in iudicium revocare hominis est impudentis vel in ejus doctrina pererranti".

Et ad ipsum S. Thomam accedere oportet, ut omnibus meridiana luce clarius constet, S. Doctorum doctrinam illam proponuisse, sanguine veli fundamentum possessisse eorum omnium quae de divinis nominibus ac perfectionibus singulari sapientia disputavit. Infinitè essemus, si omnia ejus loca quae apertissima sunt transferre in animam induceremus; non abs re tamen erit in byronum commodum quaedam ejus doctrinae capita invenire, et persciligere testimonia, quae ad veritatem hanc illustrandam, ac veluti sub iudicium oculis ponendam maxime videntur idonea.

Et primo quidem pervoluta est S. Thomae doctrina, Deum esse infinitum perfectione, eo quod sit actus ac forma purissima in nullo subjecto recepta, cum actus non contrahatur ac finiatur nisi per potentiam in qua recipitur: creaturas ex adverso esse finitas perfectione, quia esse earum recipitur in subjecto seu in qualitate, a qua contrahitur ad determinatum essendi modum. "Infinitum, quod se tenet ex parte formae non determinatae per materiam habet rationem perfecti. Illud quod est maxime formale omnium est ipsum esse. Cum igitur esse divinum non sit esse receptum in alio, sed ipse sit suum esse subsistens manifestum est, quod ipse Deus sit infinitus et perfectus (I. P. q. 7. a. 1)". Esse hominis terminatum est ad hominis speciem quia est receptum in natura speciei humanae. Esse autem Dei cum non sit in alio receptum, sed sit esse purum non limitatur ad aliquem modum perfectionis (De Pot. q. 1. A. 2) — Idem Angelicum doctoris, quod in Angeli compositi sint ex materia et forma dubitationi respondet negative verum subjungit, non ex hoc deduci posse, eos esse simplices omnino,

enim quod est extra essentiam alicui differt realiter ab ea. Esse autem actualis existentiae est extra essentiam rei, nam definitio indicat totam essentiam rei. Esse autem actualis existentiae est extra definitionem, quia in definitione ponitur solum genus et differentia, et nulla fit mentio utrum res definita existat vel non existat. Apparet etiam hoc manifeste. Nam impossibile est posse intelligere aliquam rem, non intel-

quae componantur ex essentia et esse (I. P. q. 50 a. 2. ad 3^m) (2. Sent. Dist. 3. q. 1. a. 1.) Porro hic sermonem esse realis compositionis nemo iure inficiabitur. — 3° Sic probat potentias animae ab ejus essentia realiter distingui. — Diversi actus diversorum sunt: semper enim actus proportionatur ei cuius est actus. Sicut autem *ipsum esse* est actualitas quaedam essentiae, ita operari est actualitas operativa potentiae seu virtutis. Secundum enim hoc utrumque est actus; essentia quidem secundum esse, potentia vero secundum operari (De spi. Creat. A. XL). Patet ergo juxta Angelicum Doctorem, quod *esse* sit actualitas realiter distincta ab essentia, sicut operatio est actualitas realiter distincta a potentia operativa. Hoc clarum in promptu erit omnibus in dialecticis mediocre versatis. Ceterum, Cg. Lib. 2° Cap. 52 et 53, explicatis haec eandem doctrinam multiplici ratione confirmat.

Haec capitulum cursivum delibata satis esse possent; verum quoniam non defuerunt qui gloriose affirmare non dubitarint Angelicum Doctorem nunquam scripsisse, inter essentiam et esse creaturarum *realem* intercedere distinctionem; ita adjuvengens S. Doctoris testimonium, quae erant accommodata egregie ad ostendendum, falsos omnino esse, qui talem in vahus edunt sparguntque doctrinam.

I. In Com. ad Lib. Boetii de Hebdomadibus Lect. 2. haec habet S. Thomas: "Est ergo considerandum quod sicut *esse* et *quod est* differunt in simplicibus secundum intentionem; ita in compositis differunt REALITER: quod quidem manifestum est ex praemissis: dictum est enim supra, quod *ipsum esse* neque participat aliquid, ut ejus ratio consistatur ex multis, neque habet aliquid extraneum admixtum, ut sit in eo compositio accidentis, et ideo *ipsum esse non est compositum*." Deinde cum dicit: "Omne simplex esse suum et id quod est unum habet," ostendit qualiter se habet in simplicibus in quibus necesse est quod ipsum esse, et id quod est sit unum et idem *realiter*. "Si enim esset aliud *realiter* id quod est, et ipsum esset; jam non esset simplex sed compositum..." Hoc autem simplex unum et sublimè est ipse Deus.

II. (I. Sent. Dist. 19 q. 2 a. 2) Haec disserit Aquinas: "Actus qui mensuratur actu scilicet differat ab eo cuius est actus RE quidem, sed non secundum rationem successione, quia utraque sine successione est. Et sic etiam est intelligenda differentia aevi ad nunc ejus. Esse autem, quod mensuratur aeternitate est idem re cum eo cuius est actus, sed differt tantum ratione, et ideo aeternitatis, et nunc aeternitatis non differunt re sed ratione tantum."

III. (QQ. DD. de Verit. q. 27 a. 1 ad 8) Haec evolvit Doctor Angelicus: "Omne quod est in genere substantiae est compositum REALI compositione eo quod id quod est in praedicamento substantiae est in suo esse subsistens, et oportet quod *esse suum sit aliud quam ipsum*; alias non posset differre secundum esse ab illis cum quibus convenit in ratione suae quidditatis, quod requiritur in omnibus quae sunt directe in praedicamento."

Satis retulata videtur ipsis S. Thomae rebus sententia eorum qui sciunt, tuteque affirmant S. Doctorem nunquam realis distinctionis inter essentiam et esse in creaturis meminisse; verum praestat hanc rationem cum Card. Pallavino (loco cit.) sic concludere: "Omnis difficultas, quae fit contra distinctionem essentiae ab existentia oritur ex eo, quod homines assueti per sensus tractare, et numerare tantum individua subsistentia, aegro concipiunt aliquid ita esse *ut quod*, quin simul sit *ut quod*, propter quam ipsam rationem veteres Philosophi ante Aristotelem, et multi ex recentioribus negant distinctionem accidentium in eodem supposito, et enuncta componunt ex atomis incompositis." !!!

ligendo ea quae sunt de essentia ejus. Tamen constat quod ego intelligo rosam non intelligendo utrum actu sit vel non. Ergo actu esse, vel esse actualis existentiae differt realiter ab essentia. Unde circa primum in quacunque substantia creata est compositio esse et essentiae, quae non est compositio materiae et formae; sed est compositio duorum principiorum suppositi, quorum essentia est potentia, et esse est actus. Unde esse respectu essentiae dicitur accidens, quia est extra essentiam rei; et dicitur substantia, quia est in genere substantiae sicut principium suppositi: et est actus simpliciter quia in genere substantiae; licet non sit forma, quae est actus materiae; et est actus secundum quid, quia essentia cui adventit, non est pura potentia, sicut est pura materia. Sciendum tamen est, quod esse essentiae per prius convenit speciebus; quia, ut supra dictum est, sola species definitur, et definitio significat esse essentiae; et per posterius dicitur de individuo, seu convenit ei. Esse autem existentiae per prius convenit individuis; ablato enim esse individuum impossibile est aliquid aliud remanere, ut Philosophus dicit libro Praedicamentorum; posterius autem convenit ipsis speciebus. Unde existere sic de genere et specie dicitur sicut accidentia communia: sic enim dicitur "homo existit, quia Petrus existit", sicut "homo currit, quia Petrus currit."

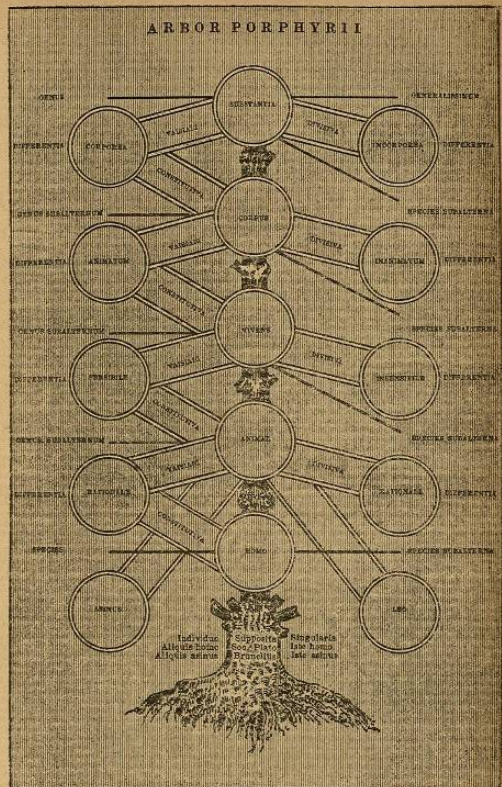
CAPUT III.

De prima et secunda substantia, quid sint; et de ordine substantiae.

Dividitur autem substantia in primam et secundam. Est autem prima substantia, quae proprie, principaliter, et maxime dicitur substare; quae nec in subjecto est, nec de subjecto dicitur. Ad videndum autem praedictam descriptionem, sciendum est, quod substare dicitur dupliciter: scilicet pro substare accidentibus, sicut dicimus quod substantia substat accidentibus; et pro substare universalibus, sicut dicimus quod minus universale substat magis universali: stat enim sub eo in ordine praedicamentali: unde majus universale de minus universali praedicatur. Si substare unum primo modo, sic prima substantia proprie substat: sicut enim supra dictum est, illud inest alicui proprie, quod inest per se ei, non per aliud; sicut calor proprie inest igni. Sic eodem modo inest primae substantiae substare accidentibus: licet enim superficies substet colori, et linea curvitat, tale substare habent non per se, sed per aliud, scilicet per substantiam primam: remota enim inhae-

rentia superficiæ et lineæ, quam habent ad primam substantiam actu et aptitudine, non erit superficies nec linea. Substantia igitur accidentibus, quia substantia prima substat eis. Proprium ergo primæ substantiæ est substare accidentibus. Ex quo sequitur quod substare accidentibus insit principaliter et primo substantiæ primæ. Illud enim primo convenit alicui, quod convenit sibi, et non per aliud: Petro enim non convenit primo esse risibile, quia sibi per aliud, scilicet per hominem: unde homini convenit primo esse risibile. Sic, licet substare accidentibus conveniat substantiæ primæ et secundæ, tamen secundis substantiis, scilicet generibus et speciebus, convenit secundario, quia convenit eis per individua, quæ sunt primæ substantiæ: non enim homo currit, nisi quia Petrus vel Socrates currit. Et sic patet qualiter prima substantia substat proprie et principaliter. Sed dicitur quod substat maxime; et sumitur substare secundo modo, scilicet pro esse sub alio, sicut minus universale sub magis universali. Cum autem primæ substantiæ subjiciantur omnibus speciebus et generibus, quæ sunt supra se; species vero et genera non subsunt toti; ergo primæ substantiæ respectu secundarum isto modo maximo dicuntur substare. Dicitur postea quod non dicuntur de subjecto, quia non sunt prædicabilia de aliis sicut species et genera; et non sunt in subjecto, quia non sunt accidentia. Sola enim accidentia sunt in subjecto, ut hic sumitur esse in subjecto. Et sic patet descriptio primæ substantiæ, seu individui. Secundæ vero substantiæ dicuntur species et genera, quæ sunt in prædicamento substantiæ. Differentiæ vero quæ cadunt ex latere, non proprie dicuntur substantiæ, quia non proprie dicuntur esse in prædicamento, nisi forte reductive. Dicuntur autem secundæ substantiæ, quia secundo, ut dictum est, substanc accidentibus. Inter secundas autem substantias dicuntur magis substantiæ, species quam genera: non quod substantia suscipiat magis et minus, ut infra dicitur; sed quia utroque modo substandi magis substant species quam genera, ut ex dictis haberi potest. Species vero specialissimæ dicuntur æqualiter substantiæ, quia æqualiter omnibus substantiis. Et sic patet de primis et secundis substantiis.

Qualiter autem prædicamentum substantiæ sit ordinatum, patet in arbore Porphyrii, quam gratia exempli ponimus: licet non in toto reperiam eam veram: nam rationale animal non est genus, ut ipse ponit, nec dii sunt rationales, ut ipse dicit.

CAPUT IV.

Quod substantia non suscipit contrarietatem, nec magis et minus: licet sit subjectum utriusque per sui mutationem.

Restat nunc dicere de communitatibus et proprietatibus substantiæ. Habet autem substantia duo communia cum aliis quibus accidentibus: scilicet quod non suscipit contrarietatem, et quod non suscipit magis et minus. Ad quæ intelligenda sciendum est, quod quædam formæ habent in se latitudinem, quædam vero non. Et quia quædam formæ habent prædictam latitudinem, ideo habent contrarietatem; licet non semper sit verum in omnibus. Ad sciendum autem prædictam latitudinem, nota quod in rebus spiritualibus augmentum trasferitur a quantitate corporali. Dicitur autem in quantitate corporali aliquid magnum, secundum quod ad debitam perfectionem quantitatis perducitur: unde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur in elephante: sic etiam in formis dicitur aliquid magnum ex hoc quod est perfectum. Perfectio autem formæ dupliciter potest considerari: vel secundum ipsam formam, vel secundum participationem subjecti. Primo modo dicitur ipsa forma parva vel magna, ut parva albedo. Secundo modo dicitur magis vel minus: ut magis vel minus album. Formæ ergo quæ de se indeterminatæ sunt, ut magis vel minus, seu perfectius et imperfectius sint in subjecto; illæ formæ dicuntur prædictam habere latitudinem, et prædictos gradus intensiois et remissionis. Ad sciendum autem quæ sint illæ formæ, nota quod in forma tria possumus considerare. Primo si agens potest se diversimode habere ad eam. Secundo si subjectum eam recipiens aliquando sit magis vel minus dispositum ad ipsam. Tertio qualiter ipsa forma participatur a subjecto. Unde in illis formis in quibus agens non se habet diversimode, nec aliquando subjectum est magis, et aliquando minus dispositum: illæ formæ non habebunt prædictam latitudinem: sed in ultima perfectione suæ speciei, semper recipiuntur in subjecto. Verbi gratia: si enim aer esset semper eodem modo dispositus ad recipiendum lucem, et illuminans aerem eodem modo semper se haberet; nunquam lumen in aere reciperetur magis nec minus, nec aer esset magis vel minus illuminatus: sed quia aliquod istorum variatur, ideo aliter se habet de lumine. Cum autem in formis substantialibus semper eodem modo se habeat agens; et subjectum quod est materia prima sit semper æque dispositum; forma ergo substantialis non habebit latitudinem

prædictam. Quod ipsa materia prima sit semper æque disposita, non oportet probare, quia clarum est. De agente vero seu producente formam substantialem patet. Licet enim tale agens diversimode se habeat abijciendo dispositiones contrarias ab ipsa materia, et hoc faciat virtute formarum accidentalium, seu qualitatum; tamen formam substantialem introducit virtute suæ formæ substantialis, quæ uniformiter se habet in omnibus generabilibus ejusdem speciei. Et idem et eodem modo potest concludi de propriis passionibus quæ simul cum subjecto producuntur, et subjectum respectu earum aliquo modo se habet active, ut supra dictum est. Tam igitur formæ substantiales quam propriae passiones, et quia agens ad eas producendas non se habet diversimode, et quia subjectum eas recipiens semper eodem modo est dispositum, ideo non suscipiunt magis nec minus. Si vero subjectum non esset eodem modo dispositum ad formam, vel agens adhuc diversimode se haberet, oportet considerare tertium quod dictum est: scilicet qualiter ipsa forma participatur a subjecto. Nam si participatur secundum rationem indivisibilitatis, talis forma non suscipiet magis nec minus: sicut patet de speciebus numeri, quæ consistunt in indivisibili unitate; et de speciebus quantitatis continuæ secundum numeros, ut bicubitum, tricubitum; et de aliquibus relationibus, ut duplum et dimidium; et de figuris, ut trigonum et tetragonum. Et quia omnes quantitates et figuræ sic recipiuntur in subjectis, ideo quantitas et figura et hæ relationes non suscipiunt magis nec minus. Non solum autem de quantitativis sic consideratis, sed simpliciter loquendo de quantitate, ut linea, superficies et corpus, verum est quod non suscipit magis nec minus. Cujus ratio est, quia perfectio et imperfectio quantitatis est secundum majorem vel minorem extensionem, secundum quam aliquid dicitur majus aut minus. Non autem major vel minor extensio est causa sufficiens quod aliquid dicatur magis vel minus: quia non dicitur esse secundum extensionem; ut patet in aliis formis in quibus est extensio et non intensio, sicut in formis inanimatarum et brutorum, quorum formæ sunt extensæ, et non dicuntur secundum magis et minus. Patet ergo quæ formæ suscipiunt magis et minus, et quæ non. Quia videlicet habentes prædictam latitudinem, suscipiunt magis et minus. Ex his scitur statim, quæ formæ recipiunt contrarietatem, et quæ non. Nulla enim forma quæ non recipit magis et minus, recipit contrarietatem. Ubi nota, quod formæ quæ habent latitudinem prædictam, quædam habent eam solam servando eandem speciem, quædam vero in genere et in specie: nam tales gradus latitudinis sunt usque ad ultimum in quo salvatur species illa: quem gradum si transeat forma, variabit speciem et remanebit sibi idem genus: et

in ista secunda specie, habet etiam gradum quandiu perveniat ad ultimum, quem si trascenderet, non esset in eadem specie. Verbi gratia: croceum habet gradus, et fit magis croceum quandiu veniat et fiat rubrum: et licet rubedo sit alia species quam croceitas, sunt tamen ejusdem generis; conveniunt enim in hoc quod est participare lucem incorporatam. Et de rubeo venit ad nigrum usque ad ultimum gradum nigri, qui in eodem genere transcendendi non potest. Si etiam croceitas remittatur, fit palliditas, et postea albedo: et istae formae istorum duorum graduum, scilicet albedo et nigredo sunt contrariae. Nota, quod multi moderni tenent, quod duo gradus faciunt unam contrarietatem, sicut albedo et rubedo, albus et magis albus: et apud ipsos duplex est contrarietas, scilicet completa et incompleta. Prima est inter extrema maxime distantia, scilicet inter albedinem summam et nigredinem summam. Secunda est inter gradus medios; quia duo gradus distincti numero, non compatiuntur se ad invicem et denominative in eadem parte subjecti, sicut gradus ut duo et gradus ut tria, et sic de singulis. Unde talis latitudo, scilicet perfectius et imperfectius participari a subjecto sequitur formas, aut ratione formas, aut ratione subjecti. Ratione formae, ut patet in coloribus: nam lux incorporata magis vel minus participata, causat species contrarias: nam species quae perfectius participant de tali luce, puta albedo, est contraria speciei, quae imperfectius talem lucem participat, puta nigredo: et in talibus invenitur contrarietas. Quando vero tali latitudine non participat ratione formae, sed solum ratione subjecti, ut patet de magis vel minus illuminato; tunc talis forma, licet recipiat magis vel minus, tamen non habet contrarium: lumini enim nihil est contrarium; et tamen constat quod aer est aliquando magis illuminatus, et aliquando minus. Ubiunque enim est contrarietas, ibi est magis et minus, et latitudo praedicta in formis. Ubiunque vero talis latitudo non est, ibi non est vera contrarietas. Et dico vera contrarietas: quia quaedam dicuntur contraria, quae opponuntur secundum habitum et privationem; sicut rationale et irrationale par et impar, sicut dicimus: et in unoquoque genere est una prima contrarietas, quae non est vere contrarietas, sed magis est habitus et privatio. Et hoc idem dico de omnibus contrariis immediatis: scilicet quod non opponuntur vere contrarie, licet sint habitus et privatio: sanitas enim et aegritudo sic opponuntur: nam si sanitas est humorum aequalitas, et aegritudo inaequalitas. Et quia aequale et inaequale opponuntur privative, melius diceretur quod sanitas et aegritudo opponuntur per modum habitus et privationis quam contrarie; et est causa quare non dicuntur habere medium. Sciendum est autem quod licet, ut dictum est, in aliquibus inveniat la-

titudo et gradus, non tamen est intelligendum, quod cum una forma intenditur, quod augeantur per additionem gradus ad gradum; ita quod sint ibi duo gradus distincti, quorum unus addatur alteri, et posset ab eo distincte signari. Sed fit tale augmentum in quantum forma imperfecta fit perfecta: ita quod ipsa perfecta habet plusquam prius, non secundum partes signabiles diversas, sed virtute: ita quod primus gradus continetur in secundo virtute, sicut imperfectum continetur in gradu perfecto. Ex istis patet, quod quia substantia non suscipit magis vel minus, ut dictum est, quod substantiae nihil est contrarium. Et sic patent communitates substantiae.

Proprium autem substantiae est, quod secundum sui mutationem sit susceptibilis contrariorum. Dicitur autem hoc esse proprium substantiae, quia sibi soli per se convenit: et si aliqua dicuntur suscipere contraria, sicut linea dicitur recta vel curva; tamen linea non suscipit ista nisi ratione substantiae. Datur etiam instantia de oratione et opinione, quae eadem manens, aliquando est vera, aliquando est falsa. Ad quam respondet Philosophus, quod hoc non fit secundum mutationem orationis vel opinionis: non enim mutatur oratio vel opinio, dum Socrates sedet, eo surgente; sed mutatur res: non enim per sui mutationem, oratio vel opinio dicitur esse susceptibilis contrariorum, sed per mutationem rei significatae. Solum ergo substantiae hujusmodi convenit: et si aliis convenit hujusmodi, est ratione substantiae in qua habent esse: ut patet de superficie quae est susceptibilis albedinis et nigredinis, de cujus ratione est actu vel aptitudine esse in substantia, ut supra dictum est. Et sic patet de praedicamento substantiae etc.

TRACTATUS III.

DE PRAEDICAMENTO QUANTITATIS.

CAPUT I.

De numero qui est quantitas discreta.

Quantitas dividitur in continuam et discretam. Dicitur autem discreta quantitas, cujus partes inter se ita se habent, quod sunt separatae, et ad unum commune terminum non copulantur: partes enim huius numeri qui est decem, ad nullum commune terminum copulantur; non enim in numero qui est decem invenitur aliqua particula, ad quam copulentur aliae particulae, cum omnes particulae ejus sint separatae una ab alia. Continua vero quantitas dicitur, cujus partes ad